

քաղաքին է նշանակում մերձակայ գիւղերն և պատուէր է տրուած նրան նոր տարւոյն և զատակական տոններին Բազում գնալ և քաղաքին ժողովրդին:

Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, կառավարութեան որոշումը կառավարութեան մի քանի գաւառի քաղաքներում, որոնք զեւ քաղաքային ինքնավարութիւնն չկայ, կարգադրուած է շուտաւարով մտնել այդ նոր կարգը:

Քաղաքային ինքնավարութիւն ասելով պէտք է հասկանալ այն կանոնադրութիւնը, որով քաղաքի ներքին, տնտեսական և բարեկարգութեան վերաբերեալ գործերը կառավարուած են քաղաքի (ցեղական) բնակիչների ընտրուած քաղաքային խորհուրդը և քաղաքային վարչութիւնը:

Այդպիսով քաղաքի գործերը քաղաքային խորհրդի ձեռքումն է, որ մի տեսակ օրէնսդիր մարմին է հանդիսանում քաղաքի բարեկարգութեան և տնտեսական բարգաւաճման վերաբերութեամբ, իսկ նոյն այդ խորհրդից բնաւորուած քաղաքապետը և վարչութեան անդամները հանդիսանում են իբրեւ գործադրող մարմին:

Այս վերջինի, այսինքն քաղաքային վարչութեան անդամները քաղաքապետով հանդիսանում են ստանում—մի հանգամանք, որ մեր երկրում մասնաւորապէս նշանակութիւն ունի, այն ինչ քաղաքի իրաւաստները, որոնք, իբրեւ քաղաքային խորհրդի անդամներ, գործում են, աւելի ուղիղը՝ իսկապէս, որոնք ունեն ինչ ստանում:

Այդ կողմից յետ քննած, ճանապարհից դուրս գտնուող Շուշի քաղաքն էլ կոչուած է ինքն իւր քաղաքի գործերը վարելու, այսպէս՝ պիտի ընտրէ իւր միջին քաղաքապետը և այլն: Ինչպէս իմանում ենք, առայժմ Շուշին ոչ մի իրաւաստ չպիտի ունենայ, որովհետեւ այդ պատմական երկրի վրայ քաղաքում ու պիտի լինէ քաղաքապետը և համարում: Սիրում ենք մենք դարաւարդուն հպարտ տեսնել, Խամաթի մեծքերից մնացել են միմիայն նրանց նորարարները:

Պարսից կառավարութեանը ունեւ և ֆրանսիացի դրամատիկներ մի ընկերութիւն խնդրամատոյց է եղել թողուցութիւն ստանալ երկաթուղի շինելու Անդրկովք երկաթուղու Արեւիկայից, Լեւոնդրանի, Թաւրիզի և Թեհրանի վրայով, մինչև Պարսից ծոցի նահանգներին մէկը, Բիւրջիստանի մօտ: Գործը շարունակուած է:

ԱՆԻՆԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ.—Այդէն բոլոր մեր-

էր արեւ, այլ լրբութեան չափն ու սահմանը անցնելով, դրանից էլ աւելի ստոր ընտ էր արել: Նա այս ստորագրուած դրոշմը ամենատարածուած բարոյականի տէր մտքի հրէշաւոր յղացումն էր, որին տանել կարելի չէր: Գործութեան, աւագակութեան և մինչև անգամ ոճաւորութեան հետքը գտնել, բայց լուր էի, չէի կամեցել արդարադատութեան ձեռքը մատնել ինչպէս ասացի ինձ համար յարգելի պատճառներով: Սակայն չէի կարող լուր և այդ դէպքում, մասնաւորապէս հաստատուած էի, որ այդ տղիկայ եղբայրն էր սրանց ձեռքովն էր սպանուել, թէն օրիւրդը ինքն իւր ոտով ընկել էր հենց այն մարդկանցից մէկի գիրկը, որին աւագակ էր կոչում և օրի տնտեսից անգամ սարսափում էր...

—Տեսնում եք, որ երախտաւորս եմ նրան... Բայց ինչու լուր եք... արդեօք ձեր միջոցով չեմ կարող նամակ գրել իրեն, ախար ամբողջութեամբ ընդմիջելով ասաց օրիւրդը:

Ինչ պատասխան տայի նրա հարցին, ինչպէս չէի կարող լուր տալ, ծածկել օ-

րիւրդից բուն ճշմարտութիւնը, եւ ինչպէս չէի հետեւում և շուտ փախցող Ամենայն կողմից, թէ կողմից և թէ հարաւային Լուսնայի զանազան քաղաքներից հաւաքուել են տեղա մեզապատմանը, բայց, ինչպէս ասացի, միգրէնը հիւանդութիւն էր, որով էլ վերագրուած են դատարկ:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ամիսներում, քաղաքի շրջակայ գիւղերում յայտնուել էին թուրք աւագակներ, որոնք թէ ճանապարհներում և թէ գիւղերում մեծ աւարտուածներին և սպանութիւններ էին անում: Այժմ, ինչպէս լսեցինք հաստատ աղբիւրից, այդ աւագակներից երեքին արդէն ձերբակալուել են, որոնցից մէկին սպանել են ձերբակալման ժամանակ, իսկ մնացածներին գնաւ հետամուտ են ձերբակալուել:

Ինչպէս հաղորդեցինք, թիֆլիսի հայ դերասանական խումբը (այ բոլորը) գնացել էր Բագու մի երկու ներկայացում տալու: Այժմ Բագուից մեզ դիմում են, որ խումբը հոկտ. 14-ին ներկայացնել է Վարդապետ աստուածգէտը, և 16-ին Բարեգործութեան դիմակի տակ դրաման Նամակողերի ասելով, երկու խումբ էլ թիւլ է եղել: Հանդիսատես հասարակութիւնը—քիչ:

ՇՈՒՇԻՆ.—Թեմական դպրանոցին կից բացուած է այժմ և մի ընտանայարան շնորհիւ բարձր. Գործիքի վարդապետ Սաթուկեանցի, որ մերժելով և արգելելով աղէտ քահանայացուների ձեռնադրութիւնը և ստանալով բազմաթիւ խնդրեր անքահանայ մնացած գիւղերից, վճռեց չարիքի առաջն առնել: Հայր սուրբի հրամանով քահանայութեան բոլոր թիկնածուները պէտք է հաւաքուէին և անհրաժեշտ ուսում ձեռք բերէին, որ կարողանան քահանայ դառնալ: Հաւաքուցան 35-ի չափ տիրացուներ, որոնցից միայն 20 ընդունուեցան, սակայն դրանց մէջ էլ ընտրութիւն կը լինի մի երկու չարաթուայ վորձից յետոյ: Մշակուած է մի կանոնադրութիւն, որի համաձայն ուսումը տեւելու է երեք տարի, աւանդում են թիւմ. դպրանոցի վեց ուսուցիչները, որոնք յանձն են առել ձրիաբար ուսուցանելու և հոգեւոր միաթիւրութիւնից զուրկ գիւղերին օգնութեան հասնելու: Սովորողները Վարդապետի և Նուխուկոյից են և ուսումնում են աւանդում օրըգան պատմութիւն, հայոց լեզու, հայոց պատմութիւն, եկեղեցական պատմութիւն, ձայնապարթիւն, թուարանութիւն ու գեղարվեստութիւն: Յաւազարթութիւն ցոյց տալու համար ոչինչ չէ խնայուած. վերջնականապէս ընդուն-

ւելուրդից բուն ճշմարտութիւնը, եւ ինչպէս չէի հետեւում և շուտ փախցող Ամենայն կողմից, թէ կողմից և թէ հարաւային Լուսնայի զանազան քաղաքներից հաւաքուել են տեղա մեզապատմանը, բայց, ինչպէս ասացի, միգրէնը հիւանդութիւն էր, որով էլ վերագրուած են դատարկ:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ամիսներում, քաղաքի շրջակայ գիւղերում յայտնուել էին թուրք աւագակներ, որոնք թէ ճանապարհներում և թէ գիւղերում մեծ աւարտուածներին և սպանութիւններ էին անում: Այժմ, ինչպէս լսեցինք հաստատ աղբիւրից, այդ աւագակներից երեքին արդէն ձերբակալուել են, որոնցից մէկին սպանել են ձերբակալման ժամանակ, իսկ մնացածներին գնաւ հետամուտ են ձերբակալուել:

Ինչպէս հաղորդեցինք, թիֆլիսի հայ դերասանական խումբը (այ բոլորը) գնացել էր Բագու մի երկու ներկայացում տալու: Այժմ Բագուից մեզ դիմում են, որ խումբը հոկտ. 14-ին ներկայացնել է Վարդապետ աստուածգէտը, և 16-ին Բարեգործութեան դիմակի տակ դրաման Նամակողերի ասելով, երկու խումբ էլ թիւլ է եղել: Հանդիսատես հասարակութիւնը—քիչ:

ՇՈՒՇԻՆ.—Թեմական դպրանոցին կից բացուած է այժմ և մի ընտանայարան շնորհիւ բարձր. Գործիքի վարդապետ Սաթուկեանցի, որ մերժելով և արգելելով աղէտ քահանայացուների ձեռնադրութիւնը և ստանալով բազմաթիւ խնդրեր անքահանայ մնացած գիւղերից, վճռեց չարիքի առաջն առնել: Հայր սուրբի հրամանով քահանայութեան բոլոր թիկնածուները պէտք է հաւաքուէին և անհրաժեշտ ուսում ձեռք բերէին, որ կարողանան քահանայ դառնալ: Հաւաքուցան 35-ի չափ տիրացուներ, որոնցից միայն 20 ընդունուեցան, սակայն դրանց մէջ էլ ընտրութիւն կը լինի մի երկու չարաթուայ վորձից յետոյ: Մշակուած է մի կանոնադրութիւն, որի համաձայն ուսումը տեւելու է երեք տարի, աւանդում են թիւմ. դպրանոցի վեց ուսուցիչները, որոնք յանձն են առել ձրիաբար ուսուցանելու և հոգեւոր միաթիւրութիւնից զուրկ գիւղերին օգնութեան հասնելու: Սովորողները Վարդապետի և Նուխուկոյից են և ուսումնում են աւանդում օրըգան պատմութիւն, հայոց լեզու, հայոց պատմութիւն, եկեղեցական պատմութիւն, ձայնապարթիւն, թուարանութիւն ու գեղարվեստութիւն: Յաւազարթութիւն ցոյց տալու համար ոչինչ չէ խնայուած. վերջնականապէս ընդուն-

ւելուրդից բուն ճշմարտութիւնը, եւ ինչպէս չէի հետեւում և շուտ փախցող Ամենայն կողմից, թէ կողմից և թէ հարաւային Լուսնայի զանազան քաղաքներից հաւաքուել են տեղա մեզապատմանը, բայց, ինչպէս ասացի, միգրէնը հիւանդութիւն էր, որով էլ վերագրուած են դատարկ:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ամիսներում, քաղաքի շրջակայ գիւղերում յայտնուել էին թուրք աւագակներ, որոնք թէ ճանապարհներում և թէ գիւղերում մեծ աւարտուածներին և սպանութիւններ էին անում: Այժմ, ինչպէս լսեցինք հաստատ աղբիւրից, այդ աւագակներից երեքին արդէն ձերբակալուել են, որոնցից մէկին սպանել են ձերբակալման ժամանակ, իսկ մնացածներին գնաւ հետամուտ են ձերբակալուել:

Մի խումբ աւագակներ երեւանի հասակից այս տարուայ յունուարի 5-ի գիշերը Նոր-Բայազետի գաւառում յարձակուել էին խնուրու բռնութեան տան վրայ և սպանել էին խնուրու վարդապետի և ուրիշ անձերի: Զինուորական գաւառային յանցագործների դատարանը էր մահուան պատժի և դատաւճիւրը ներկայացուած էր Վալկասի պ. կոնսուլարատիւին: Այժմ պ. կոնսուլարատիւն, Վալ. Օր. է ասելով, մահուան դատաւճիւրը հաստատուել է Արեւիկայի Հայրապետեանի և Խաչատուր Սարգսեանի վերաբերմամբ. իսկ միւս յանցագործների մահուան պատժը վիճարկուած է ատմանակի աշխատանքների, որոնցից մի միջոցով ենթարկուել են Վերապի Գրիգորեանը—անորոշ ժամանակով, Այր. Գրիգորեանը—20 տարով և Մահ Մարգարեանը—15 տարով: Մնացած երկու յանցագործները՝ Մնացական Կարապետեան և Յարութիւն Մնացականեան զրկուած են բոլոր իրաւունքներից և զրկուած են Սիբիր այնտեղ բնակուելու:

ՇՈՒՇԻՆ.—Հոկտ. 12-ին ռեպուկան դպրոցի ուսուցիչ Վալկասի իւր բնակարանում անձնատուրութիւն գործեց. ատրճանակը արձակել էր ձախտի ալ կողմից և զգալից ցրել էր երկու Վրայ հասան օտարկանութիւնը և թիւլից, բայց ուշ էր: Այ մի կարծիքով չգտան, որով իմանային անձնատուրութեան պատճառը: Երկուրեւն դադարել բերին Արեւիկայ աւագ եկեղեցին, այսօր (հոկտ. 15-ին) պատրուակեց յետոյ դադարը ճանապարհեցին թիֆլիս, որտեղ պէտք է թաղուէ հանգուցաւր: Հանգուցաւր Վալկասին լէհայի է. ինչպէս պատմում են, ամենաընտրի ուսուցիչ է եղած. ռեպուկան դպրոցի աշակերտների կողմից պատկերներ էին դրուած զգալից վրայ: Ինչպէս պատմում են, հանգուցաւր լուս ուսուցիչ լինելով, չստ խիստ է վարակել եղել աշակերտների հետ, որ պէս զի լուս սովորին:

Բագուից արժ. Գրիգոր քահ. Տէր-Գրիգորեանը խնդրում է մեզ հրատարակել հետեւեալը.

—Նա իմ բարեբարը չէ... ես խուրում եմ... կրկնեց օրիւրդը յուսահատական չարութեանը անելով:

Նրան նայելով իսկապէս խղճահարում էի. բայց այնպէս մտածեցի կատարելապէս դիմաւորեալ անել իւր կարծեցեալ բարեբարին:

—Այո, օրիւրդ, նա ձեր բարեբարը չէ. բարեբարութեան դիմակի տակ ներկու յայցել է ձեզ.—այդ արել է ձեզ իւր թակաւորը ձգելու համար... դուք նրան չէք ճանաչում, բայց հաստատեցէք, որ նա ստից գլուխ չարութիւն է, որից բարեբար բոլորի կորուց չէ...

—Դուք ինձ ստորագրեցիք եք, առայց օրիւրդը խոսքս կարելով և բարձրացաւ տեղից:

—Ասացիք՝ որ դուք նրա նշանածն եք, որ նա խոստացել է ամուսնանալ ձեզ հետ և ամուսնապէս քաղաք գնալ, ուր մեծ հարստութիւն ունի... Դրանք բոլորն էլ խաբարայութիւններ են. ահա տաան տարել է, որ նա ամուսնացած է և կինը այսօր քաղաքում նըստած՝ սպասում է իւր մարդուն. իսկ ինչ կրկնեցիք հարստութեան, նա

Այսօր, հոկտեմբերի 18-ին, Մոսկուայից հեռագրում են, որ Վոլկասի Հայաստանին յայտ կը տեսնի այնտեղ նոյնների սկիզբներին:

Հոկտ. 20-ի, ուրբաթ օրուայ պատրաստուած Շոր-Դար-ի համարը: Կազմուած խմբագրութեանս զործ դրած ջանքին, անկարելի խղիւ լոյս հանել:

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԳԻՄԱԿԻ ՏԱԿ.

Հիւնդարթի, հոկտ. 19-ին, վրաց աղանակների թատրոնում հայոց դերասանական խումբը ներկայացրեց Էմին Տէր-Գրիգորեանի «Բարեգործութեան դիմակ» տակ նոր պիեսը: Առաջին անգամ է, որ այդ պիեսը ներկայացուած է թիֆլիսի բեմի վրայ և այն էլ ինչպէս ափշխնի վրայ ծանուցուած էր, յարգելի հիւնդարթի զեկաւարութեամբ:

Յարգելի հիւնդարթի զեկաւարութեամբ չէր կարողացել օտարել, ընդհանրապէս ասած, դերասաններին իրենց պիեսը սերտորէ և զօնէ, որտեղ հարկաւոր է, խօսակցութեան ժամանակը նստուելու և մի կենարու:

Բացի պ. Արեւիկայից (Վիտ Սերգեյի), որ, ինչպէս երևում էր, ջանք էր գործ դրել իւր դերն ուսումնասիրելու և ընթացիկ մի բան դուրս բերելու վրայ, միւս զխումբ դերասանները, կարծես խօսքը մէկ արած, ամեն կերպ աշխատում էին պիեսը զրուելու:

Պիեսի բովանդակութեան հետ ծանօթ է Վոր-Դար-ի ընթերցողը, մեղում է մեզ ի նկատի առնել թէ ինչքան այդ պիեսը յարմար է ներկայացման համար իբրեւ բեմական դրամա:

Այդ կողմից պիեսը թիւրթիւններ ունի: Երբեք զգործութեան մէջ է սկսուած իսկապէս պիեսը և այդ գործողութիւնից է, որ բեմը տարածում է, և դերասաններն էլ մի փոքր հանգստացած միմեանց տեսնում ու միմեանց հետ խօսել են սկսում:

Դիւսուր դերասաններից ասացինք, որ միմիայն պ. Արեւիկան էր, որ ջանք էր գործ դրել իւր դերից մի բան ստեղծելու, թէպէտ նրան չէին ծափահարում, որ հաղթանակ է:

Թատրոնի գործին տնտեսիակ հասարակութեանը դերը չի թիւում է դերասանարկի հետ: Արտիստ պ. Արեւիկան միշտ հերոսական և համակրելի դերեր է կատարում, նրան ծափահարում են, որքան էլ որ նրա խաղը անաչող լինէր: Իսկ այս անգամ նրա կատարած դերը համակրելի չէր,—չէին ծափահարում: Նա այդ իսկ պատճառով պէտք է գովասանքով յիշատակել այստեղ ծափահար դերասանար Ստեփանեանին, որ միակն էր ամբողջ խմբի մէջ: Սա իւր դերի մէջ էր թէպէտ և գրեթէ անհամակրելի: Բայց իւր բնական խաղով ամենքի

այստեղ ունեցած չնչին կարողութիւնից բացի քաղաքի մէջ ոչինչ չունի և այստեղ ունեցածի մի մասն էլ իմա է... Այս է ճշմարտութիւնը, օրիւրդ:

—Խաղել է ինձ. ճէ, ամեն բանի մէջ խաղել է, ասաց նա տակի յուսահատութեամբ մատները ձնուելով:

—Բայց այնքան բողբոջու էր, որ նրա ձեղ համար պատրաստած ամօթաւի տնդուդը չընկած, դիւսուածով ճըլմարտութեան վերահասու եղար և այդ բաւական է դոնէ այսուհետեւ ձեր պատիւը անաղարտ պահելու:

—Կորած եմ... ոչ, կորած եմ...

Նա այդ դէպքը երկու ամիսի մէջ ծածկելով, յանկարծ փոխեց, և նրա կողմից խիզաղ արտասուքը հեկեկանքի հետ սկսեց առուի նման հոսել:

Այդ յուսահատական արտասուքներն ինձ վրայ տակի ծանր ազդեցութիւն էին գործում, քան կը դորձէին, եթէ նոյն վտարի ձեռքով թափած արեան կաթիլներին հանդիսատես եղած լինէի: Այժ, միւսնգիներին ես միշտ աւելի երջանիկ եմ համարել, քան կենդանի տառապանքներին: Ֆիլիքսապէս սպա

ուսարկութեան արժանի էր: Պիեսի հեղինակին երբեք գործողութիւնից յետոյ ներկայացմանը հանդիսատես սակաւթիւ հասարակութիւնը չբուռն և կրկնակի ծափահարութիւններով յայտնեց իւր գոհութիւնը: Ծնորհակալութիւն հեղինակին: Յաւալի է, որ Թիֆլիսը իսկապէս բացակայում էր:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՊԱՆԳՈՒՄ

Հոկտեմբերի 11-ին, երկուշաբթի, մը 8-ին, Գանձակ ժամանեց թեմական առաջնորդ Ն. Բ. Ս. Նիսրդ արքեպիսկոպոս Գրիգոր հայ հոգևորականը: Գրիգոր ունենալով յաջորդ բարձր հայր Ծիրակուն, այլ և դպրոցների բոլոր ուսուցիչները զմաստիցին, որ բազմաթիւ երկաթուղու կայարանում Սրբազանընտան պատրաստ կառքի մէկ գնաց իջաւ պ. Պ. Նանտեսանց տանը:

Հետեւալ օրը ներկայացան օրըգան քաղաքի բոլոր հայ քահանաները: Յետոյ սրբազանը այցելեց աստուծոյն աւագ եկեղեցին, զննեց եկեղեցական տնօրէնը, ապա գլխեց Նով եկեղեցու դպրոցները, կրօնից հարցն առաջարկեց աշակերտներին: Նոյն օրը հետո ունենալով բարձր հայր Ծիրակուն, արժ. Գրիգոր ա. քահ. Թուսնեանցին և Նիկողայ Միլիքեանցին, այցելեց նահանգապետին: Տեսակցութիւնը սկսուել էր և տեւեց 20-25 ր.

Միւս օրը, հոկտեմբերի 13-ին, այցելեց սուրբ Լուսաւորիչ եկեղեցին, զննեց եկեղեցական տնօրէնը, ապա այցելեց և նոյն եկեղեցու դպրոցները և հարց ու փորձ կեց աշակերտներին: Սրբազանը գնաց և քաղաքից 3 վերստ հեռավորութեամբ գտնուող Յովակ անուանուած ուխտատեղին: Այնուհետեւ այցելութեան քննեց փոխհանգապետին, գաւառային նախագահին, երկու գրեկտորներին, մի քանի ուրիշ բարձր աստիճանաւորներ և ընդունեց վերջիններին փութ-այցի լուծութեամբ:

Ծառաթ օրը այցելեց քաղաքի Նորալէն թաղի սուրբ Աստուածածին եկեղեցին և դպրոցը, ապա այցելեց քաղաքի անուանի հայերի տները: Նոյն օրը սուրբ Յովհաննէս աւագ եկեղեցում երկուշաբթի ժամերգութեանը ներկայ եղաւ և քաղաք տուեց, բնաւոր ունենալով տիրեցէք զմիմեանս. վերջը յանդիմանեց զանձախիցեց իրենց անաղբերութեան համար, թէ դէպի սուրբ Յովհաննէս եկեղեցու անաղբութիւնը և թէ դէպի նրա ուսումնարանը, որ խաբարով դրութեան մէջ է հիմնովին նորոգութեան է կարգու:

Նուսղի տանջանքը լինում է լոկ ֆիլիքսի, որ տեսում է մի քանի ժամ կամ օր և հոգին, այդ տակի գոյալուէ քաղաք մատմը մնում է խաղաղ ու հանգիստ: Բայց նոյնը չէ պատահում քաղաքային սպանուողի հետ. սրա վրէժով ծանր վէրքը սրուած է լինում ուղղակի հոգոյ վրայ, և այդ հոգին տառապում է թէ տակի խիստ և թէ տակի երկր ժամանակ...

Մարգարիտ (այսպէս էր նրա անունը) բարոյապէս սպանուածներից, հոգեպէս անվերջ տառապողներից մէկն էր: Նա երկար չկանգնեց, հազիւ թէ արեւից ցամաքել էր արտասուքը, երբ ասաց.

—Ծնորհակալ եմ, եղբայր, իսկապէս դուք ինձ աղաւանդեք անպատուութիւնից:

Ասաց և դուրս դնաց...

(Կը շարունակուի)

Արշակ

Ժիւնը թուլասլւոնց և տատանուեց

Типогр. А. О. Мелик-Шахназаряна. Воронц. Набережн. Церковный до